

European
Research Area

EUROPEAN POLICYBRIEF

GILDED

GILDED

Governance, Infrastructure, Lifestyle Dynamics and Energy Demand: European Post-Carbon Communities

Vládnutí, infrastruktura, životní styly a spotřeba energie: Evropské post-uhlíkové komunity¹

Probíhající projekt: Stručný přehled 1

říjen 2009

SHRNUTÍ

Výzkumné cíle

Jednotlivci i domácnosti skrze svou spotřebu zboží a služeb ovlivňují emise CO₂. Výzkumný projekt GILDED se zaměřuje na to, jak lidé ve střední a západní Evropě vnímají energetickou politiku, změny klimatu a svou vlastní spotřebu energie.

Metodologie

Tento stručný přehled (Policy Brief) je založen na předběžné analýze kvalitativního empirického výzkumu prováděného ve vybraných městech, jejich přilehlých venkovských oblastech a na vybraných „kontrastních“ lokalitách. Průzkum probíhal v pěti evropských státech: Velké Británii, Nizozemí, Německu, Maďarsku a České republice. V rámci výzkumu bylo provedeno více než 200 rozhovorů.

Nové poznatky

Nevycházeli jsme z předpokladu, že veřejnost zná souvislosti mezi spotřebou energie a emisemi CO₂ a dobře jim rozumí. Naopak, náš výzkum se zaměřil na důkladné porozumění tomu, jak lidé rozumí energetické problematice a jak vnímají vlastní chování v kontextu globálních změn. V některých ohledech se způsob, jakým veřejnost vnímá tyto problémy, zdá být zcela odlišný od toho, co se často předpokládá v politických dokumentech a odborných článcích.

Klíčová sdělení pro politiky, podniky, odbory a společnost

Klíčová sdělení pro politiky a aktéry občanské společnosti, kteří usilují o snižování spotřeby energie v domácnostech: klimatické změny a spotřeba energie jsou považovány za globální problémy, které vyžadují jasnou odpověď především na vládní úrovni. Občané nevěří, že jejich osobní jednání může mít vliv na klimatické změny, nedojde-li zároveň ke změně společenské. A to i přesto, že obecně je spotřeba energie spojována se změnami klimatu.

¹ Vzhledem k obtížnému překladu některých klíčových pojmů (governance, policy, apod.), který se může měnit dle kontextu, doporučujeme k přečtení anglický originál Policy brief 1, dostupný na www.gildedeu.org/policybriefs.

STRUČNÝ PŘEHLED 1

Výzkumné cíle

Projekt GILDED se zabývá sociálně-ekonomickými, kulturními a politickými faktory, které mají vliv na spotřebu energie u jednotlivců a domácností. Cílem projektu je předložit doporučení pro tvorbu opatření vedoucích k formování "post-uhlíkové" společnosti. Zde prezentované závěry se zabývají těmito otázkami:

- Jak lidé vnímají souvislosti mezi změnami klimatu, spotřebou energie a vlastním chováním?
- Zajímají se lidé o udržitelnost a energetickou bezpečnost?
- Co je třeba v této problematice učinit?

Metodologie

Projekt GILDED používá metody, které kombinují kvalitativní a kvantitativní techniky, zaměřuje se na výzkum v terénu, ale současně zahrnuje také analýzu stávající literatury a modelování (agent-based modeling) a teoretické postupy. Závěry uváděné v tomto stručném přehledu vycházejí z předběžné analýzy kvalitativního výzkumu.

Sběr dat proběhl v rámci výzkumu v pěti evropských zemích. V každém z pěti států byly provedeny kvalitativní rozhovory s respondenty z vybraného města, jeho přilehlých venkovských oblastí a kontrolní odlišné lokality (kontrolní lokalita pouze v případě, že to bylo považováno za užitečné). Výzkum byl prováděn v těchto lokalitách:

- Velká Británie (Skotsko)
Aberdeen, hrabství Aberdeen, Edinburgh
- Nizozemí
Assen, správní obvod Assen, Amsterdam
- Německo
Potsdam, zemský okres Potsdam-Mittelmark, Kassel
- Maďarsko
Debrecen, Hajducko-Bihárská župa
- Česká republika
České Budějovice, okresy České Budějovice a Český Krumlov, Praha

V každém státě bylo provedeno přibližně 45 rozhovorů, což činí dohromady více než 200 rozhovorů. Rozhovory probíhaly od června do srpna 2009. Respondenti byli vybíráni tak, aby se dosáhlo co nejrozmanitějšího vzorku. Rozhovory byly většinou vedeny u respondentů doma, délka rozhovoru trvala od 20 do 60 minut. Většina rozhovorů byla nahrávána a následně přepsána. Respondenti odpovídali v polostrukturovaných rozhovorech na otázky podle předem připravené osnovy, týkající se předmětu výzkumu. (viz výše „Cíle výzkumu“).

Každý výzkumný tým identifikoval hlavní témata, která vyplynula z rozhovorů, a informoval ostatní partnery v projektu. Podobnosti a rozdíly mezi odpověďmi respondentů z jednotlivých zemí byly podrobně probrány v on-line diskusích. Tento dokument je založen na předběžných výsledcích analýzy rozhovorů, práce na tomto tématu stále pokračuje.

Nová zjištění

V průmyslových zemích existuje velké množství studií o tom, jak veřejnost vnímá klimatické změny a jak se jich obává. (přehled viz Dietz, Dan & Shwom 2007) Většina z těchto studií (obvykle kvantitativních) došla k následujícím závěrům:

- Veřejnost má sklony k vědecky nesprávnému porozumění klimatických změn, které často zaměňuje s jinými jevy, jako je např. ozónová díra.
- Zájem o klimatické změny je často ambivalentní. Obavy z klimatických změn jsou, sice neurčité, ale rozšířené. Znepokojení nad sociálními problémy je ale často mnohem silnější.

Častým závěrem je, že veřejnost je nutné vzdělávat. Nicméně standardní model „informačního deficitu“ občanů, který předpokládá, že propast mezi znalostmi a chováním může být vyplněna stále podrobnějšími informacemi, se jeví jako zjednodušující a nepřesný (např. Buijs et al. 2008).

Na druhou stranu, řada politických nástrojů a osvětových kampaní (stejně tak jako výzkumných projektů) implicitně předpokládají, že změna klimatu je v současné době sdílenou obavou, a že vzhledem k velkému zastoupení souvisejících témat v médiích, panuje obecné pochopení fyzikálních principů změny klimatu.

Pokud mají být navržena opatření úspěšná, je nutné zjistit, jak veřejnost v současné době rozumí otázce změny klimatu. Část projektu GILDED má pomoci rozpoznat, jaký způsobem chápe široká veřejnost klimatické změny, se zvláštním důrazem na úlohu využívání energie v domácnostech a produkci emisí uhlíku. Na rozdíl od mnoha předchozích studií:

- Jsme zvolili kvalitativní přístup, který zmíněné sdílené porozumění nebere jako dané a umožňuje respondentovi popsat své názory svými vlastními slovy.
- Použili jsme takovou osnovu rozhovoru, která nám umožnila vyvarovat se sugestivně zabarvených otázek.
- Rozhovory probíhaly v pěti velmi odlišných evropských zemích střední a západní Evropy.
- Rozhovory se zabývaly názory lidí na jejich vlastní chování v oblasti spotřeby energie. Respondenti tak byli nepřímě požádáni, aby popsali jaký vliv má jejich chování a chování ostatních na změnu klimatu.

Naše studie se zaměřila na „sociální reprezentaci“, která má formu praktických znalostí, pomáhajících jednotlivcům pochopit vědecké a politické pojmy jako je změna klimatu v souvislosti s jejich vlastní zkušeností, hodnotami a vědomostmi. Pochopení toho, jak jedinci „sociálně vyjadřují“ změny klimatu a spotřebu energie, je důležitým předpokladem pro úspěšné navrhování a realizaci opatření v této problematice.

Zjistili jsme, že mnoho respondentů popisuje změny klimatu velmi odlišně od toho, jak je obecně vykreslují média. To znamená, že kampaně, které staví na předpokládaných znalostech veřejnosti (např. pomocí pojmů jako je "uhlíková stopa"), pravděpodobně nebudou úspěšné, neboť občané nemusí chápat tyto pojmy tak, jak bylo původně zamýšleno.

Mnozí respondenti nebyli příliš znepokojeni změnou klimatu jako takovou, ale často vyjadřovali velké obavy nad neudržitelným způsobem života ve svých zemích, včetně jejich vlastního životního stylu. Řada z nich vyjádřila potřebu společenské změny,

hlavně v případě využívání přírodních zdrojů (a zpracování odpadů), které při zachování současného stavu nepovažovala za dlouhodobě možné.

Tato zjištění by neměla vést k závěru, že je třeba jen „více informací“. Aby další informace měly význam, je nutné nejprve pochopit širší souvislosti. Pokud se lidé ztotožňují spíše s pojmy jako je „udržitelnost“ a „energetická účinnost“ než s problematikou změn klimatu, pak by měla každá kampaň zaměřená na zapojení veřejnosti do snižování emisí CO₂ vycházet z této skutečnosti.

Naše výsledky prokázaly velkou podobnost sociální reprezentace a chápání energie, spotřeby a klimatické změny ve všech pěti vybraných zemích (Velké Británii, České republice, Maďarsku, Nizozemí a Německu), a tím se prokázala podobnost států střední a západní Evropy. Podobnost byla také prokázána mezi městskými i venkovskými oblastmi. To naznačuje, že se jedná spíše o záležitost celoevropskou, než o záležitost týkající se pouze jednotlivých zemí.

Literatura:

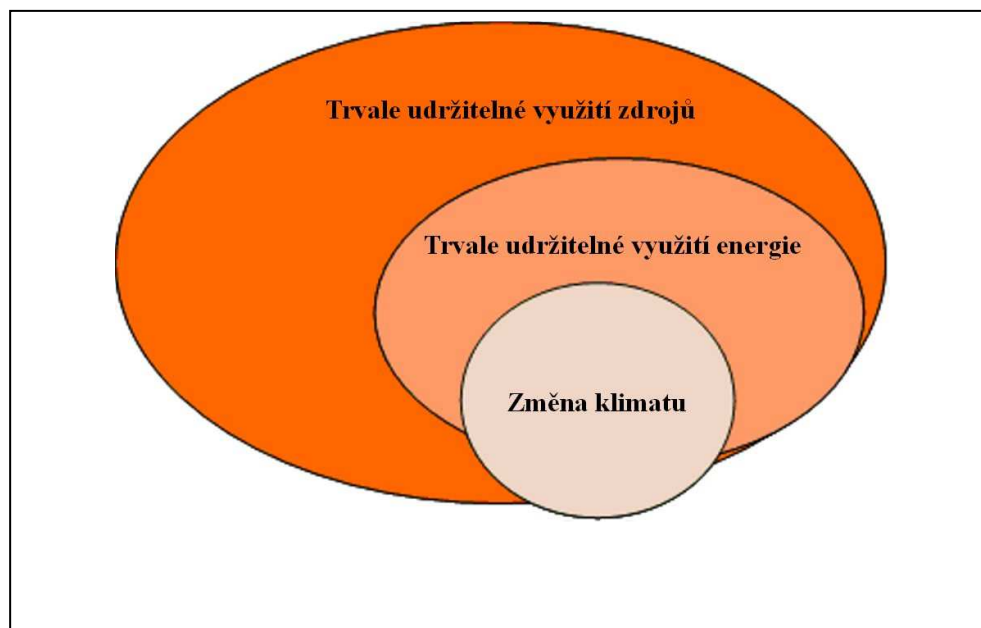
Buijs, A. E., Fischer, A., Rink, D. & Young, J. C. (2008): Looking beyond superficial knowledge gaps: Understanding public representations of biodiversity. *International Journal of Biodiversity Science and Management* 4, 65-80.

Dietz, T., Dan, A., and R. Shwom, 2007. Support for Climate Change Policy: Social Psychological and Social Structural Influences. *Rural Sociology* 72(2), 185-214.

Klíčová sdělení pro politiky, podniky, odbory a společnost

Předběžná zjištění ukazují následující:

Respondenti z celé Evropy přemýšlejí o změně klimatu často v rámci širších úvah o životním prostředí. V důsledku toho jsou změny klimatu a spotřeba energie považovány za součást celé řady otázek, včetně znečištění vody a ovzduší a nakládání s odpady. To je zobrazeno na obrázku 1, tmavší odstín ukazuje silnější veřejný zájem.

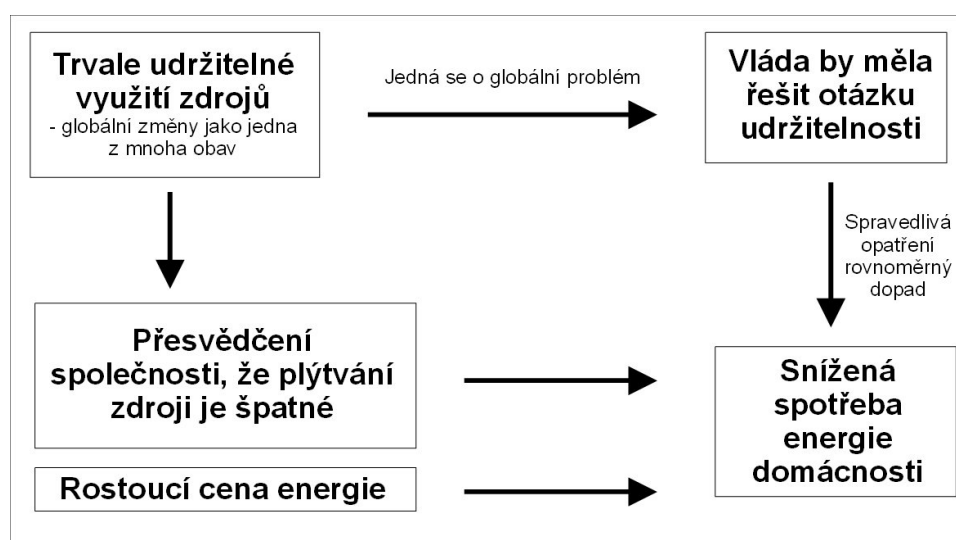

Obrázek 1: Vnímání změny klimatu veřejností jako problému (ne)udržitelnosti využívání zdrojů

Respondenti z celé Evropy neuvádějí vždy přesné vědecké pojetí problematiky klimatické změny, ale vysvětlují změnu klimatu jako jeden jev v rámci širšího problému trvale udržitelného využívání zdrojů. Přestože respondenti vnímají problematiku změny klimatu prostřednictvím sdělovacích prostředků, jejich diskuse se zaměřuje na to, co osobně zažili, např. extrémní nebo neobvyklé počasí. Někteří zastávali názor, že klimatické změny nejsou způsobeny lidskou činností. Respondenti se však často shodují v přesvědčení, že využívání zdrojů společností musí být udržitelnější.

Celková zjištění z kvalitativní části výzkumu naznačují, že řada respondentů vnímá spojení mezi změnou klimatu a energetickou spotřebou v konkrétní domácnosti jako nepřímé. Obrázek 2 ukazuje, jak respondenti vnímají klíčové problémy změny klimatu a spotřeby energie a jak si myslí, že by měly být řešeny. Tyto otázky jsou rozpracovány v následujícím textu.

Obrázek 2:
Diagram otázek
ovlivňujících
používání
energie
v domácnostech

Respondenti z celé Evropy vnímají změnu klimatu jako globální problém. Jsou přesvědčeni, že vlády (regionální, národní a evropské) mají nejdůležitější úlohu při řešení problematiky klimatické změny.

Respondenti z celé Evropy se cítí bezmocní vůči klimatickým změnám. To odráží přesvědčení, že změna chování jednotlivce nebo domácnosti nebude mít vliv na řešení globálního problému, jako je klimatická změna. V mnoha případech jsou respondenti přesvědčeni, že „ostatní“ lidé nebo průmyslová odvětví využívají více energie, než by měli. Respondenti tedy do značné míry pohlíží na své činnosti jako na bezvýznamné vzhledem k jednání ostatních.

Respondenti vyjádřili naléhavou potřebu jasného poselství a plánu z vládních struktur, jak problematiku klimatické změny a spotřebu energie řešit. Ačkoli respondenti preferují ekonomické a praktické podněty, mnoho z nich se také pozitivně vyjádřilo k aktivitám vedoucím „shora-dolů“ k omezení spotřeby energie. Jednalo by se o spravedlivé řešení, které by dopadalo na všechny občany stejnou měrou. Odstranil by se tzv. „free rider effect“ (neochotný jedinec spoléhající na aktivitu ostatních je schopen zničit entuziasmus celé skupiny) spojený s dobrovolnými aktivitami.

Názory na spojení mezi spotřebou energie a změnou klimatu se rozcházejí. Řada našich respondentů nevidí přímou souvislost mezi využíváním energie a

změnou klimatu, nebo se neobává důsledků spojených se změnou klimatu. Někteří věří, že k problémům spojeným s klimatickými změnami dojde v daleké budoucnosti, tudíž je přímo neovlivní. Další uvedli, že vláda by měla dělat více, pokud jde o vzdělávání o spotřebě energie a o podporu obnovitelných zdrojů energie.

Respondenti z celé Evropy věří, že snižování spotřeby energie je důležité. To odráží jak obecnou víru, že plýtvat s s přírodními zdroji je špatné, tak i finanční náklady na spotřebu energie v domácnostech. Oba typy respondentů, ti kteří věří, že ke klimatickým změnám jsou ovlivněny lidskou činností i ti, kteří s tím nesouhlasí, se shodli, že náš současný životní styl je ze své podstaty neudržitelný.

Snižování nákladů bylo nejčastějším motivem pro přijetí opatření vedoucích ke snížení spotřeby energie na úrovni domácností. Stejně tak vyšší náklady byly častým důvodem k tomu, aby se s energií neplýtvalo. **Nemělo by docházet k tomu, aby se snižování spotřeby energie v domácnostech finančně prodražovalo.**

Respondenti ze čtyř lokalit naší studie (Nizozemí, Německo, Maďarsko a České republiky) neměli obavy o energetickou bezpečnost. Výjimkou byli skotští respondenti. Rozhovory tam byly vedeny v oblasti, kde je regionální hospodářství silně závislé na ropném průmyslu. Obavy týkající se energetické bezpečnosti ve městě Aberdeen a hrabství Aberdeen, tak mohou být pouze lokální specifikou. Respondenti vyjadřovali také obecné obavy nad tím, že cena energie bude stoupat.

Respondenti věří, že bohatí lidé spotřebovávají nejvíce energie, protože si to mohou dovolit. Nicméně objevují se i názory, že zdroje obnovitelné energie v domácnostech (např. solární panely), se stávají důležitými kulturními symboly.

Zdá se, že rozdíly ve spotřebě energie mezi městem a venkovem jsou souvisejí spíše s omezením stávající infrastruktury (např. možnostmi využití energetických zdrojů) a bohatstvím jedinců či domácností, než s odlišným životním stylem na venkově a ve městě.

INFORMACE O PROJEKTU

Koordinátor	Nick Gotts, Macaulay Land Use Research Institute
Koordinátorka české části	Eva Cudlínová, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Partneři	Macaulay Land Use Research Institute Potsdam Institut für Klimafolgenforschung Magyar Tudományok Akadémia Politikai Tudományok Intézete Rijksuniversiteit Groningen Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, v. v. i. (2008-09) Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (2010-11)
Délka projektu	prosinec 2008 – listopad 2011 (36 měsíců)
Finanční podpora	7. RP – Téma 8: Socioekonomické a humanitní vědy (SSH) Malý či střední mezinárodní výzkumný projekt
Rozpočet	Příspěvek EK: €1,426,647.00
WWW stránky	www.gildedeu.org
Literatura	Dietz, T., Dan, A., and R. Shwom, 2007. Support for Climate Change Policy: Social Psychological and Social Structural Influences. <i>Rural Sociology</i> 72(2), 185-214. Buijs, A. E., Fischer, A., Rink, D. & Young, J. C. (2008): Looking beyond superficial knowledge gaps: Understanding public representations of biodiversity. <i>International Journal of Biodiversity Science and Management</i> 4, 65-80.
Další WWW stránky	http://ksr.ef.jcu.cz http://cordis.europa.eu/fp7
Kontakty:	n.gotts@macaulay.ac.uk l.sutherland@macaulay.ac.uk evacu@centrum.cz